

ERGENLERDE ALGILANAN ANNE BABA TUTUMU İLE MADDE BAĞIMLILIĞI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ*
AN ANALYSIS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN PERCEIVED PARENTAL ATTITUDE AND SUBSTANCE ABUSE IN ADOLESCENTS

Fatma OĞUZ**
Ayşe Dilek ÖĞRETİR ÖZCELİK***

Öz

Bu araştırmanın amacı, lise son sınıfa devam eden 17-18 yaş aralığındaki ergenlerin bağımlılık yapan maddeleri deneme ve devamlı kullanma durumları ile anne baba tutumları arasındaki ilişkiyi saptamaktır. Araştırma madde bağımlılığı alan yazınına önemli bir katkı sunmayı hedeflemektedir. Araştırmanın örneklemini Diyarbakır ilinin Çermik ilçesinde ki 4 farklı liseden 201 öğrenci (100 kadın, 101 erkek) oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu, Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği ve Bağlanma Stilleri Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın hipotezlerini test etmek için SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 21.00 paket programı kullanılmıştır. Paket programı yardımı ile korelasyon, regresyon ve t-testi metodları uygulanmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre katılımcıların üçte birinin bağımlılık yapıcı maddeleri kullandığı ve cinsiyet dağılımının %59,4 erkek %7 kadın şeklinde gerçekleştiği görülmüştür. Madde bağımlılığı ile anne baba tutumu arasındaki ilişki incelendiğinde sıkı denetimli ailelerin çocuklarının madde kullanımı anlamlı bir seviyede daha yüksek çıkarken, kabul/ilgi boyutundaki ergenlerin madde kullanım oranı anlamlı bir seviyede daha düşük çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ergenlik, Madde Bağımlılığı, Anne Baba Tutumu.

Abstract

The aim of this study is to examine the relationship between 17-18 aged adolescents' drug abuse level and child raising style. This study aims to give notable contribution to substance abuse literature in our country. The sample of the study consists of 201 students (100 women, 101 men) from 4 different high schools in Çermik county of Diyarbakır. Personal Information Form, Child Raising Styles Scale and Binding Styles Scale developed by the researchers were used to collect data in the research. SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 21.00 statistical package program is used to analyze hypothesis of the research. Correlation, regression, and t-test methods are used via package program. According to the findings of the research, one third of the respondents used addictive substances and the gender distribution was 59.4% male, 7% female. When the relationship between substance abuse and parental attitude was examined, the substance use rate of the children of the supervised families was higher at a significant level, while the substance use rate of the adolescents at the acceptance / interest level was lower at a significant level.

Keywords: Adolescence, Substance Abuse, Parental Attitude.

Giriş

Bu araştırmanın amacı 17-18 yaş aralığında olan ergenlerin bağımlılık yapan madde kullanım kullanmadıklarını araştırmak ve kullanan öğrencilerin onları bu maddeleri kullanmaya iten sosyo-demografik özellikler ile anne-baba tutumu arasında ki ilişkiyi incelemektir. Çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemi olarak tanımlanan ergenlik dönemi, fizyolojik ve psikolojik açıdan bireyin gelecekteki hayatını etkileyen bir dönemdir. Ergen, bu dönemde kendi kimliğini oluşturmaya başlar ve bu kimliğini toplumsal olarak kabul ettirme amacı taşır. Bu sebeple, ergen bireyler bu dönemde psikolojik açıdan birçok farklı sorunla karşı karşıya kalabilir. Ergenlik dönemindeki bireyin ailesi ile olan ilişkisi ve nasıl bir çocukluk geçirdiği karşılaşılabilecek muhtemel sorunların ortaya çıkmasında ve çözümünde hayati bir öneme sahiptir.

Bu çalışmada bağımlılık yapma gücü yüksek olan sigara ve esrar maddelerinin gençler arasında kullanım oranı ve aile tutumu ile bağımlılık arasındaki korelasyon incelenmektedir. Ergenlerin madde bağımlısı olmaları konusunda literatürde pek çok çalışma bulunmaktadır. Örneğin, İstanbul'da yapılan bir araştırmada ergenlikte madde kullanımının arkadaş ortamıyla olan ilişkisi araştırılmış ve madde kullanımı ile arkadaş ortamı arasındaki ilişkinin anlamlı bulunduğu görülmüştür (Erdem, Eke, Ögel & Taner, 2006, 111-116). Madde kullanımının sebeplerinin araştırıldığı başka bir araştırmada ailesi ile sorun yaşayan bireylerin sorun yaşamayan bireylere oranla anlamlı bir şekilde daha yüksek seviyede madde bağımlılığı yaşadığı gösterilmiştir (Akfert, Çakıcı & Çakıcı, 2009, 40-47).

* Bu araştırma Gazi Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı'na sunulan "Diyarbakır İlinin Çermik İlçesinde 17-18 Yaş Ergenlerinin Anne-Baba Tutumları İle Madde Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" isimli tezden üretilmiştir.

** Öğretmen, Yukarı Hereke İlkokulu Körfez KOCAELİ fatmaoguz@gmail.com

*** Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Eğitimi

Ergenlikle madde bağımlılığının önlenmesi önemli bir meseledir çünkü, araştırmalar göstermektedir ki madde bağımlılığının risk faktörleri ergenlik döneminde çok çeşitlilik göstermektedir (Newcomb, Maddahian & Bentler, 1986, 525-531). Ayrıca, yetişkinlerde madde bağımlılığının en önemli öncüllerinden birisi ergenlikte madde kullanımı veya bağımlılığının yaşanmış olmasıdır (Simoni-Wastile & Yang, 2006, 380-394). Bu sebeple, madde kullanımının ergenlikte önlenmesi büyük önem taşımaktadır. Önlemeyi sağlamak için de madde bağımlılığına sebep olan faktörler doğru bir şekilde incelenmelidir. Bu araştırmada çocuklarda algılanan kabul/ilgi ve kontrol seviyeleri göz önünde bulundurularak aile tutumunun madde bağımlılığı üzerindeki etkisi incelenecektir.

1. Kavramsal Çerçeve

1.1. Ergenlik

Ergenlik dönemi başlangıç ve bitiş noktası insandan insana değişiklik göstermekle birlikte, genellikle 10-19 yaş aralığında, çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemidir. Ergenlik döneminde birey biyolojik ve fiziksel yönden hızlı şekilde değişirken sosyal ve psikolojik olarak da hızlı bir farklılaşma içindedir (Eskin, Ertekin, Harlak & Dereboy, 2008, 382-389). Ergenlik insan yaşamının stresli ve sıkıntılı bir dönemidir ve bu dönem ilkokulun sonlarında başlayarak lise sonuna kadar devam eder. Ergenlik döneminde suçluluk, umutsuzluk, kararsızlık, depresyon, kaygı ve utangaçlık gibi pek çok olumsuz duygunun yoğun bir biçimde deneyimlendiği bir süreçtir (Çuhadaroğlu, 2000, 863-868). Bu sebeple bu dönemin duygusal açıdan iyi yönetilmesi kişinin yaşamının sonraki dönemlerinde esenlik içerisinde olması için büyük önem taşımaktadır.

Ergenlik kavramı genel anlamıyla ele alındığında bireylerin çocukluk ve yetişkinlik dönemleri arasında bulunan kesin sınırları bulunmayan bir değişim, olgunlaşma ve hazırlık dönemidir (Yörükoğlu, 2004). Ergenlik döneminde bireyler fizyolojik, psikolojik ve sosyal açıdan pek çok değişim geçirirler. Bu değişim süreci her ergende farklı şekilde yaşanmaktadır çünkü bu süreci etkileyen sosyal çevre, ekonomik durum, sağlık seviyesi, aile yapısı gibi pek çok faktör bulunmaktadır.

Ergen bu dönemde ailesinin dışına çıkarak kendisini topluma kabul ettirmek ister. Büyüme ve gelişme sürecinde yaratmakta olduğu kendi kimliğinin toplum tarafından kabul görmesi ergenin en önemli amaçlarından birisidir. Bu sebeple ergen kendisini ifade edebilmek ve toplum tarafından kabul edildiğini görmek için sürekli olarak sosyalleşme çabası içerisinde. Sosyalleşme, içsel olarak ergenin kişiliğine, duygu, düşünce, amaç ve beklenti gibi faktörlere bağlı iken dışsal olarak ergenin içerisinde bulunduğu toplumun sosyal ekonomik ve kültürel özelliklerine bağlıdır (Şahin & Özçelik, 2016, 42-49). Ergenin içerisinde bulunduğu sosyal baskıya ek olarak, gelecekte nasıl bir insan olacağı düşüncesi, başarılı olma kaygısı ve kimlik kaygısı gibi bireysel ve psikolojik baskı altındadır. Bu sebeple ergenlik dönemindeki birey çevresinden sürekli olarak bir istek ve talep halindedir. Bireylerin psikolojisinin kırılma olduğu bu dönemde sosyal çevreleriyle uyumsuzluk yaşama ihtimali yüksektir ve bu sebeple ortaya çıkan birtakım problemlerle karşı karşıya kalır (Aydın, 2008).

Ergenlik dönemi beynin gelişmeye devam ettiği soyut düşünmemenin arttığı, diğer insanlarla bireyin empati kurmaya başladığı ve yetişkinlerinkinden farklı bir bakış açısına sahip olduğu bir dönemdir. Birey ergenlik döneminde özgür olmayı ve kişiliğini bulmayı ister ancak bunları isterken bir grup içinde yer alma, çete kurma ve suç işlemeye de yatkın olur (Gül & Güneş, 2009, 71-101). Ergenlik döneminde bir arayış söz konusudur ve bu arayış her ne kadar sosyal bir arayış olarak gözükse de aslında bireyin kendi kimliğini arama dönemidir. Birey, yarattığı bu kimliğin "doğru" bir kimlik olup olmadığını sosyal çevresiyle yaşadığı ilişki ile doğrulamaktadır.

Ergenlik döneminde bireyin karşılaşması muhtemel olan pek çok problem alanı bulunmaktadır. Bu problemlerden bazıları doğru kimlik kazanımı, arkadaş ortamı, özgüven ve gelecek kaygısı olarak sıralanabilir. Ergenlik dönemi sorunsuz bir şekilde atlatılabileceği gibi, bu dönemde bireyler psikolojik ve sosyal birçok problemle karşı karşıya gelebilir. Psikolojik problemler genel olarak depresyon ve anksiyete olarak görülürken; sosyal problemler disiplin sorunu, madde bağımlılığı ve saldırganlık gibi ciddi sorunlardan oluşmaktadır.

1.2. Bağımlılık ve Madde Bağımlılığı

Bağımlılık ve onunla ilintili olan madde bağımlılığı kavramları literatürde pek çok farklı açıdan ele alınmış ve bu kavramlara farklı tanımlamalar getirilmiştir. Bağımlılık, bireyin iradesinin dışında, kendisine psikolojik ve fizyolojik zarar verdiğini bilmesine rağmen bağımlılığın bulunduğu maddeye/olaya/kişiyeye yönelik takıntılı bir arzuya ve bu arzuyu devam ettirme hali olarak tanımlanabilir (Uzday, 2009, 34-48). Bağımlılık bireyin bir nesne ya da madde ile tanıştıktan sonra aralarında oluşan yinleme ve devam ettirme davranışlarının baskın olduğu ilişkiye verilen isimdir. Birey bu nesne ya da maddeyi seçerek bir durumu başlatır ve bu durum süreklilik halini alır.

Bağımlılığın fizyolojik ve psikolojik olarak iki farklı türü bulunmaktadır. Fizyolojik bağımlılıkta; bağımlı olunan maddenin yoksunluğu sonucunda bağımlı olan kişinin kriz durumuna geçmesi ve vücut fonksiyonlarını gerektiği gibi yerine getirmemesi gibi durumlar görülmektedir (Korsmeyer & Kranzler, 2009). Psikolojik bağımlılıkta ise birey maddeyi kullandığı veya bağımlı olunan davranışta bulunduğu zaman deneyimlediği rahatlama ve hazzı tekrar hissetmek için güçlü bir istek duymaktadır. Bu istek sonucunda bağımlı olan birey bağımlı olduğu maddeyi veya davranışı sürdürme eğiliminde olur (Ghodse, 2010). Aslında bu iki bağımlılık türü arasında kesin bir çizgi bulunmamakta, bağımlı olan birey hem fizyolojik hem de psikolojik bağımlılığı aynı anda yaşayabilmektedir.

Madde bağımlılığı literatürde farklı şekillerde tanımlanmış olsa da genel anlamıyla kişinin bir maddeyi düzenli olarak kullanmak istemesi, kullanmadığı durumlarda yoksunluk çekerek fizyolojik ve psikolojik olarak zarar görmesi, gündelik hayatında bağımlı olduğu maddenin önemli bir yer kaplaması gibi belirtileri olan bir tutumdur. Bağımlı kişi; bağımlı olduğu maddeye karşı kendisini kontrol edemez ve günlük hayatının büyük bir kısmını bağımlı olduğu madde ile meşgul olarak geçirir (Sümer, Oruçlar & Çapar, 2015, 192-209).

Bağımlılık yapan maddeler sigara(nikotin), alkol, uyuşturucu(eroïn, esrar), uyarıcı(kokain), uçucu maddeler olarak sınıflandırılabilir. Bağımlılık yapan maddeler; belli bir dozda alındığında kişinin sinir sistemini etkileyerek hem bedenini hem psikolojisini bozan, kullanmanın ve barındırmanın genellikle yasal olmadığı maddelerdir.

Ancak bazı maddeler bağımlılık yapıcı olduğu halde yasaldır. Bunların başında sigara ve alkol gelir. Kişi bu bağımlılık yapan maddeyi kullanmaya başladıktan sonra geçici bir iyi olma durumu söz konusudur. Madde kullanımına başlanılan ilk sıralarda her ne kadar kişinin kendi iradesi söz konusu olsa sonraki süreçlerde kişinin özgür olma durumu ortadan kalkar. Bağımlılık yapıcı madde vücuda alındığı zaman, sinir sistemini etkileyerek geçici bir haz duygusu yaratır. Bu hazzı tekrar yaşamak isteyen insan maddeyi kullanmayı devam ettirdikten bir süre sonra psikolojik ve fizyolojik bir bağımlılık oluşur. Bağımlı kişi, maddeyi kullanmadığı zamanlarda yoksunluk ve stres yaşar. Bu stresin sonunda bağımlı olunan maddeye ulaşıldığı zaman beynin ödül sistemi tetiklenir ve bağımlı kişi geçici bir rahatlama hissi yaşar.

Bağımlılık yapan maddelerin en önemli özelliği, bu rahatlama hissinin belirli bir zaman geçtikten sonra yerini yoksunluğa bırakmasıdır. Zaman geçtikçe vücut maddeye direnç göstermeye başladığı için bağımlı kişi maddeden ilk zamanlarda aldığı hazzı alamamaya başlar ve dozu yükselterek fiziksel bağımlılık sürecini tamamlamış olur (Uzbay, 2009, 34-48). Bazı durumlarda ise doz artırımı da işe yaramadığından dolayı bağımlı kişi farklı madde arayışlarına girer. Bağımlılık durumunun yüksek seviyelere doğru çıkmasıyla da kişinin karakterinde ve davranışlarında olumsuz yönde bir artma meydana gelir (Tuncer, 2007).

Madde bağımlılığının ekonomik sosyal ve kültürel pek çok sebebi ve tetikleyicisi olabilir. Yaşanılan sorunlar karşısında depresif ruh haline bürünen insanların bir kaçış yolu olarak rahatlama, iyi hissetmek, unutmak, uyumak gibi amaçlarla madde kullanımına başlayabilir. Aile, arkadaş grubu, ergenlik sorunları madde bağımlılığını tetikleyici unsurlar olarak ortaya çıkabilir. Örneğin, Annesinin ve/veya babasının madde bağımlılığı bulunan bir bireyin madde bağımlılığına sahip olması diğer gruplara göre daha yüksek bir ihtimaldir. Bu konuda yapılan araştırmalardan birisinde ailenin nitelik ve özellikleri ile madde bağımlılığı kullanımı arasında önemli bir korelasyon bulunduğu gösterilmiştir (Demir, 2006, 119-129). Ergenlik dönemindeki akran ortamı, aile içindeki durumlar, kişiden kaynaklı problemler, toplumsal ve kültürel durumlar, ergenin biyolojik durumu kişiyi madde kullanmaya yönelten sebeplerden biri olabilir (Gürçay, 2008).

1.3. Anne-Baba Tutumu

Aile kurumu içerisinde bulunduğu topluluğun özelliklerini yansıtan en küçük birimdir. Çocuğun da düşünsel ve davranışlar tutumlarını etkileyen ve şekillendiren en önemli etken aile kurumudur. Ailenin çocuk üzerindeki etkisi okul ve çevre etkisinden daha yüksek seviyede olmaktadır çünkü çocuk zamanının büyük bir kısmını ailesiyle beraber geçirir. Çocuğun ilişkiye girdiği ilk kişiler olarak anne ve baba, çocuğun karakterinin, değerlerinin, davranışların oluşmasında en önemli etkiye sahiptir. Çocuk, önünde en büyük yol gösterici ve örnek alacağı kişi olarak anne babasını tanımaktadır. Bu sebeplerden dolayı, anne babanın çocuğa karşı tutumu, çocuğa karşı ve genel davranışları çocuğun kişiliğinin oluşma sürecinde çok büyük bir etkiye sahiptir (Yavuzer, 2005).

Çocuğun ileride toplumla olan ilişkisini belirleyen en önemli etken çocuğun kendisine örnek aldığı annesi ve babası ile tecrübe ettiği iletişimidir. Steinberg'in (2001) yaptığı araştırmaya göre anne-baba tutumu çocukların davranışları ile psikolojik durumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Ailenin çocuğa

karşı tutumu ne kadar iyi ise, çocuğun da psikolojik durumu iyi olmakta ve ailesini kendisine rol model olarak belirlediği için iyi yönde davranışlar sergilemektedir.

Ergenlik döneminde akran ilişkileri ön planda olsa dahi ebeveyn ilişkileri de aynı oranda önemlidir. Aile içinde sağlıklı ilişkileri olan ergenler arkadaşlarıyla da olumlu yönde ilişkilere sahiptirler (Sezer, 2010, 1-19). Ergenlik dönemi hem biyolojik sorunların olduğu hem de okul sorunlarının olduğu karmaşık bir döneme denk geldiği için ailenin tutumu ve sosyal çevrenin desteği bu problemleri daha kolay atlatmasına destek olur (Hamarta, Baltacı, Üre & Demirbaş, 2010, 73-82).

Aile tutumu genel anlamıyla anne-babanın çocuk hakkındaki düşüncelerinin ve davranışlarının toplamıdır. Aile tutumu birçok araştırmacı tarafından farklı şekillerde kategorize edilmiştir. Bu sınıflandırmalara göre aile tutumu farklı şekillerde olabilmektedir. Aşırı baskıcı ve disiplinli tutum, koruyucu ve istekçi tutum, reddedici ve ihmal edici tutum, izin verici tutum, tutarsız ve kararsız tutum, mükemmeliyetçi tutum, demokratik ve güven verici tutum olmak üzere yedi farklı aile tutumu bulunduğu söylenmektedir.

Aşırı baskıcı ve disiplinli aile tutumunda, ebeveynler çocuğa karşı otoriter ve baskıcı bir tutum içerisindedir. Korkunun egemen olduğu bu tutumda çocuğun merak dürtüsü baskılanarak itaat etmesi sağlanır. Bu tarz bir tutumla yetiştirilen çocuklar ergenliklerinde kaygı bozukluğu yaşayabilirler ve isyankâr bir kişiliğe sahip olmaları muhtemeldir.

Koruyucu ve istekçi aile tutumunda, ebeveynler çocuk üzerinde gereğinden fazla özen ve kontrol gösterirler. Bu tutum dâhilinde çocuğun her davranışı kontrol altında tutulur ve kendi başlarına bir şey yapmalarına müsaade edilmeden çocuğun istekleri yerine getirilir. Bu yüzden, çocuğun gelecekte sorumluluk problemi, ayrılık kaygısı, bağımlılık gibi sorunları ortaya çıkabilir.

Reddedici ve ihmal edici aile tutumunda çocuk-aile ilişkisi zayıftır. Ailesi ile yeterince zaman geçiremeyen bu çocuklar duygusal yönden zayıf ve doyurulmamış olurlar. Ergenlik döneminde akranlarıyla ilişki kurmakta ve sevgilerini göstermede güçlük çekerler. Reddedici anne baba tutumu çocuğun kaygı ve depresyon seviyesinin yükselmesine neden olur (Sarıtış & Gençöz, 2015).

İzin verici aile tutumunda aile çocuğa karşı hoşgörülü ve boş vermiş durumdadır. Aile çocuğun neler yaptığını çok fazla umursamaz ve çocuk bir anlamda kendi başına kalır.

Tutarsız ebeveyn tutumunda anne ve baba birbirleriyle çelişebileceği gibi birbirlerinden bağımsız veya beraber şekilde de çelişki içerisinde bulunabilirler. Bu tutum sonucunda çocuk neyin yanlış ve neyin doğru olduğu konusunda sağlıklı yargılar geliştiremez.

Mükemmeliyetçi ebeveyn tutumunda aile çocuktan her zaman ve her şeyin en iyisini beklemektedir. Çocuk yanlış yaptığı zaman cezalandırılır ve bu yüzden hata yapma korkusu yüksektir.

Demokratik ve güven verici tutumda ebeveynler çocuğu desteklerken sınırlarını da çizer. Çocuğa karşı dürüst ve objektif bir şekilde yaklaşılır. Bu tutum ile yetiştirilen çocukların kaygı ve depresyon seviyeleri düşük, kendilerine güvenleri yüksek olur. Çocuğun kişilik bozukluğu sorunları ile karşılaşma olasılığı düşüktür (Gönen, 2014).

Palut'a (2008) göre otoriter ve demokratik anne baba tutumu ve izin verici müsamahakâr anne baba tutumu sahip ergenlerde madde bağımlılığı problemi varsa bu durum zaman içinde azalabilir ya da aynı kalır. Ancak ihmalkâr anne baba tutumunda madde bağımlılığı problemi giderek artış gösterir.

Kategorik incelemeye ek olarak Maccoby ve Martin (1983) aile tutumunu boyutsal açıdan incelemiş ve aile tutumunu iki farklı boyuta indirgemişlerdir. Aile ve çocuk ilişki kurarken ailenin "talep" ve "duyarlılık(kabul edici)" seviyesi aile tutumunu belirleyen etkenler olmaktadır (Sümer & Güngör, 1999, 35-58). Bu araştırmada kullanılan ölçek aile tutumu kavramını kategorik olarak incelemektedir. Sümer ve Güngör'ün (1999) oluşturmuş oldukları ölçek aile tutumu kavramını kabul/ilgi ve kontrol boyutları altında incelemektedir.

2. Yöntem

2.1. Örneklem

Araştırmanın evrenini Diyarbakır ili Çermik ilçesindeki lise öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmada kapsamında kullanılan anket ölçeği Diyarbakır ili Çermik ilçesinde bulunan dört farklı liseye toplam 240 adet dağıtılmış, 215 adet geri dönüş sağlanmıştır. 14 adet anket formu eksik veya çoklu cevap verme sebebiyle analiz için uygun bulunmamıştır. Sonuç olarak araştırmanın örneklemi 2016-2017 eğitim-öğretim yılında Diyarbakır ilinin Çermik ilçesindeki dört farklı liseden yaşları 17-18 arasında olan 201 kişi oluşturmaktadır.

2.2. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmanın modeli tarama modelidir. Tarama modeli geçmiş zamanda olmuş olan ya da durumu olduğu haliyle betimlemeyi hedefleyen araştırma yaklaşımıdır. Araştırma konusu olan birey, durum veya nesnenin durumu değiştirilmeden ve etkileme çabası olmadan olduğu gibi anlatılmaya çalışılır (Büyüköztürk, Akgün, Karadeniz, Demirel ve Kılıç, 2014, s. 28).

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama açısından sağladığı pek çok avantajından dolayı anket yöntemi kullanılmıştır. Kullanılan ölçekler aşağıda detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

Kişisel bilgi formu Demografik verilerin toplanması için araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Anket şeklinde olan bu form iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde sosyoekonomik ve sosyo-demografik durumla ilgili sorular ve ailenin bireye yaklaşımını ölçen sorular bulunmaktadır. İkinci bölümde ise madde kullanımı, yakın çevrede madde kullanımının olup olmadığı ve madde kullanımına iten ve etkileyen durumlara ilişkin sorular yer almaktadır.

Çocuk yetiştirme stilleri ölçeği Anne-baba tutumunu saptayabilmek için Sümer ve Güngör'ün (1999) geliştirdikleri 30 maddelik çocuk yetiştirme stilleri ölçeği kullanılmıştır. Yapılan araştırmaya göre kabul/ilgi boyutunun 21 madde ile yüklendiği, kontrol boyutunun ise 8 madde ile yüklendiği sonucuna varılmıştır. Boşta kalan 1 madde ve her iki boyuta da yüklenen 3 madde çıkarıldıktan sonra ölçek 26 madde olacak şekilde uygulanmıştır. Daha sonra yapılan analizler ile bu ölçeğin 22 maddelik boyutu oluşturulmuştur (, 2018). Ölçek çocuk yetiştirme stillerini gösteren kabul/ilgi boyutu için 11, kontrol boyutu için 11 maddeden oluşan ve beşli derecelendirme üzerinden oluşturulmuştur. Kabul/ilgi boyutu ebeveynlerin çocuğunu şu anki haliyle kabul etmesini ve çocuğa gösterdiği ilgi ve alakanın değerlendirmesini yaparken kontrol boyutu da ebeveynlerin çocuğu disipline etmesini, davranışlarının kontrolünü ve sınırlamalarını kapsamaktadır. Çocuk yetiştirme stilleri ölçeği anne ve babanın birbirlerinden ayrı olarak değerlendirilebildiği bir ölçektir. Kullanılan ölçeğin Cronbach's Alpha katsayıları anne-baba ve alt boyutlar için ayrı olacak şekilde aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1: Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği Güvenilirlik Analizi

Boyutlar	Cronbach's Alpha
Anne CYS Genel	.72
Anne CYS Kabul/İlgi	.79
Anne CYS Sıkı Denetim / Kontrol	.74
Baba CYS Genel	.69
Baba CYS Kabul/İlgi	.83
Baba CYS Sıkı Denetim / Kontrol	.74

Kullanılan ölçeğin Cronbach's Alpha katsayıları; anne tutumu için 0,72, baba tutumu için 0,69 olarak saptanmıştır. Elde edilen değerler 0,6 ile 0,8 arasında bir seviyede olduğu için kullanılan ölçeğin güvenilir olduğu sonucuna varılmıştır.

İlişki ölçekleri anketi Ergenlerin bağlanma stillerini ölçmek için İlişki Ölçekleri Anketi kullanılmıştır. Ölçek 17 maddeden oluşmaktadır. 4 bağlanma stili olan güvenli, korkulu, kayıtsız ve saplantılı bağlanma şekillerini tanımlamak üzerine sorular sorar.

Güvenli Bağlanma; Ergenin samimi dostluklar kurabildiği diğer insanların haklarına saygılı olduğu ve kendi kararlarından emin olduğu bağlanma stildir. Ölçekte güvenli bağlanmayı temsil eden sorular (3,7,8,10, 17).

Korkulu Bağlanma; Başka insanlara güvenmekte sıkıntı yaşayan, reddedilme korkusu yaşayan ve bu yüzden yakın ilişkileri olmayan insanların bağlanma şeklidir. Ölçekte korkulu bağlanmayı temsil eden sorular (1, 4, 9, 14).

Kayıtsız Bağlanma; Başka insanların onayına sürekli olarak ihtiyaç duyan, Tablo 1: Araştırmaya Bireylerin Çeşitli Değişkenlere Göre Dağılımı ve Katılımcıların Demografik Özellikleri

Değişken	Özellik	n	%
Okulunuz	Kız meslek	52	25,9
	ÇPL	49	24,4
	Kız imam hatip	48	23,9
	Erkek imam hatip	52	25,9
	Toplam	201	100,0
Cinsiyetiniz	Kadın	100	49,8
	Erkek	101	50,2
	Toplam	201	100,0
Hiç sigara içtiniz mi?	Evet	101	50,2
	Hayır	100	49,8
	Toplam	201	100,0
Sigara kullandığınızı aileniz biliyor mu?	Hayatımda hiç kullanmadım	100	49,8
	Evet	35	17,4
	Hayır	66	32,8
	Toplam	201	100,0
Hala sigara içiyor musunuz?	Hayatımda hiç sigara içmedim	100	49,8
	Evet	66	32,8
	Hayır	35	17,4
	Toplam	201	100,0
Hala Esrar kullanıyor musunuz?	Hayatımda hiç kullanmadım	157	78,1
	Evet	22	10,9
	Hayır	22	10,9
	Toplam	201	100,0
Sigaraya başlamadaki en önemli nedeniniz ne?	Hayatımda hiç sigara içmedim	100	49,8
	Özenti	10	5,0
	Merak	26	12,9
	Arkadaş etkisi	26	12,9
	Okul sorunları	9	4,5
	Aile sorunları	15	7,5
	Yalnızlık	15	7,5
Toplam	201	100,0	
Hiç esrar kullandınız mı?	Evet	44	21,9
	Hayır	157	78,1
	Toplam	201	100,0
Hala Esrar kullanmaya devam ediyor musunuz?	Evet	22	10,9
	Hayır	22	10,9
	Toplam	44	21,9
Esrar kullanmaya başlamadaki en önemli nedeniniz ne?	Özenti	3	6,8
	Merak	13	29,6
	Arkadaş etkisi	17	38,6
	Okul sorunları	2	4,5
	Aile sorunları	4	9,1
	Yalnızlık	5	11,4
	Toplam	201	100,0
Esrar kullandığınızı aileniz biliyor mu?	Hayatımda hiç kullanmadım	157	78,1
	Evet	1	0,5
	Hayır	43	21,4
Toplam	201	100,0	

Araştırmaya katılan kadınların oranı %49,8, erkeklerin oranı %50,2'dir. Hayatlarında en az bir kez sigara içenlerin oranı %50,2 iken sigara kullanmaya devam edenlerin oranı %32,8'dir. Örneklem içerisinde ailesinin sigara içtiğini bilen kişi sayısı 35 olarak görülmekte bu da örneklemin %17,4'üne denk gelmektedir.

Sigara içmeye devam edenlerin oranı ise %32,8'dir. Sigaraya başlayanların sigaraya başlama sebebi merak ve arkadaş etkisinde eşit olacak şekilde %12,9 oranında olduğu görülmektedir.

Bir kez esrar deneyenlerin oranı %21,9 iken esrar kullanmaya devam edenlerin oranı %10,9'dur. Esrar kullanmanın en yaygın sebebi %38,6 ile arkadaş etkisi çıkmıştır. İkinci en yüksek sebep %29,6 ile merak olmuştur. 44 kişi içerisinde yalnızca 1 kişinin esrar kullandığını ailesi bilmektedir.

Tablo 2: Katılımcıların bağımlılık yapan madde kullanma durumları

Kullanım Durumu	n	%
Evet	67	33.3
Hayır	134	66.7
Toplam	201	100.0

Tablo 3'te katılımcıların üçte birinin bağımlılık yapıcı madde kullandıkları görülmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin 67'sinin yani %33,3'ünün bağımlılık yapıcı maddelerden en az birini kullanmaya devam ettiği, öğrencilerin 134'ünün yani %66,7'sinin ise bağımlılık yapıcı maddelerden herhangi birini kullanmadığı verisi elde edilmiştir.

Tablo 3: Cinsiyetlerine Göre Bağımlılık Yapan Madde Kullanma Durumları

Kullanım Durumu	Kadın		Erkek		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Kullanan	7	7.0	60	59.4	67	100
Kullanmayan	94	93.0	41	40.6	134	100
Toplam	101	100.0	103	100	201	100

Bağımlılık yapıcı madde kullananların cinsiyetlerine bakıldığında zaman kadınların %7'sinin, erkeklerin ise %59,7'sinin bağımlılık yapan madde kullandıkları görülmüştür. Öğrencilerin cinsiyetleriyle bağımlılık yapıcı maddeleri kullanıp kullanmamaları arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemek için yapılan çift yönlü Ki-kare testi sonucuna göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır ($\chi^2(1)=62.10$; $p = .001$). Başka bir ifadeyle kadın ve erkek öğrencilerin bağımlılık yapıcı maddeleri kullanma durumlarının anlamlı biçimde birbirinden farklılaştığı görülmektedir.

Tablo 4: Bağımlılık Yapıcı Madde Kullananların Ve Kullanmayanların Anne Tutum Puanlarının T-Testi Sonuçları

Boyutlar	Bağımlılık yapıcı madde	n	\bar{X}	Ss	Sd	t	p	η^2
Kabul/İlgi	Kullananlar	67	3,33	,61	201	3,66	.01	0,06
	Kullanmayanlar	134	3,69	,67				
Sıkı Denetim / Kontrol	Kullananlar	67	3,28	,67	201	2,63	.01	0,03
	Kullanmayanlar	134	3,01	,67				
Genel Ortalama	Kullananlar	67	3,30	,44	201	-.66	.51	0,00
	Kullanmayanlar	134	3,35	,49				

Bağımlılık yapıcı madde kullanmayan ergenlerin anne tutum puanları kabul/ilgi boyutunda daha yüksek çıkmıştır aynı zaman da sıkı denetim/kontrol boyutunda bağımlılık yapıcı madde kullanan ergenlerin daha düşüktür. Bağımlılık yapıcı madde kullanmayanların ($t(199) = 3,66$; $p = .01$; $\eta^2 = .06$) kabul/ilgi boyutu 0,05 önem düzeyinde orta etkide anlamlı farklılık bulunurken, sıkı denetim/kontrol boyutunda ($t(199) = 2,63$; $p = .01$; $\eta^2 = .03$) 0,05 önem düzeyinde küçük etki büyüklüğünde anlamlı bir fark bulunmuştur. Elde edilen sonuçlara göre, annelerin kabul/ilgi boyutu ve sıkı denetim/kontrol boyutları ile madde bağımlılığı arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Kabul/ilgi boyutu ile madde bağımlılığı arasında doğru orantılı bir ilişki bulunurken, sıkı denetim/kontrol seviyesi ile madde bağımlılığı arasında ters orantılı bir ilişki bulunmaktadır.

Tablo 5: Bağımlılık Yapıcı Madde Kullananların Ve Kullanmayanların Baba Tutum Puanlarının T-Testi Sonuçları

Boyutlar	Bağımlılık yapıcı madde	n	\bar{X}	Ss	Sd	t	p	η^2
Kabul/İlgi	Kullananlar	67	3,0529	,77852	201	-4,46	.01	0,09
	Kullanmayanlar	134	3,5400	,70319				
Sıkı Denetim / Kontrol	Kullananlar	67	3,4274	,68926	201	3,27	.01	0,05
	Kullanmayanlar	134	3,0936	,67737				
Genel Ortalama	Kullananlar	67	3,2402	,37847	201	-1,20	.23	0,01
	Kullanmayanlar	134	3,3168	,51259				

Bağımlılık yapıcı madde kullanmayan ergenlerin baba tutum puanları kabul ilgi boyutunda daha yüksek çıkmıştır ve sıkı denetim/kontrol boyutunda bağımlılık yapıcı madde kullanan ergenlerin daha düşüktür. Bağımlılık yapıcı madde kullanmayanların ($t(199) = -4,46$; $p = .01$; $\eta^2 = .09$) kabul/ilgi boyutunda lehine 0,09 önem düzeyinde orta etki büyüklüğünde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Sıkı denetim/kontrol boyutunda ($t(199) = 3,27$; $p = .01$; $\eta^2 = .05$) bağımlı madde kullananların 0,05 önem düzeyinde küçük etki

büyükliğünde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Kabul/ilgi boyutu ile madde bağımlılığı arasında doğru orantılı bir ilişki bulunurken, sıkı denetim/kontrol seviyesi ile madde bağımlılığı arasında ters orantılı bir ilişki bulunmaktadır.

arkadaşlık ilişkileri abartılı ve tutarsız olan ergenin bağlanma sitedir. Ölçekte kayıtsız bağlanmayı temsil eden sorular (2, 5, 12, 13, 16).

Saplantılı Bağlanma; Ergen ilk bakışta özgüveni yüksek bir insan izlenimi bıraksa da duygularını belli etmeyen ve diğer insanlara güvenmeyen bir tutum içindedir. Ölçekte saplantılı bağlanmayı temsil eden sorular (5, 6, 11, 15).

3. Bulgular

Araştırmada elde edilen demografik bulgular aşağıda bulunan Tablo 2'de verilmiştir.

4. Sonuç ve Tartışma ve Öneriler

Bu araştırmanın amacı 17-18 yaş ergenlerinin bağımlılık yapıcı madde kullanıp kullanmadıklarını araştırmak, kullanma ve kullanmama sebeplerinin sosyodemografik özelliklerle ilişkisini incelemek ve anne baba tutumlarıyla bağımlılık yapıcı madde kullanıp kullanmamanın ilişkisinin olup olmadığını incelemektir.

Karatay ve Kubilay'ın 2004 yılında yaptığı çalışmada 16 yaşından büyük ergenlerin esrar kullanma oranı %21,9'dur. Bu çalışmada elde edilen sonuç da Karatay ve Kubilay'ın sonucu ile tıpatıp aynı çıkararak %21,9 çıkmıştır. Araştırmamızda esrar kullanımının en önemli sebepleri sırasıyla %8,5 ile arkadaş etkisi ve %6,5 ile merak çıkarırken Karatay ve Kubilay'ın çalışmasında ise en yüksek sebep merak olarak çıkmıştır.

Araştırmada elde edilen sonuçlara göre kabul/ilgi ve sıkı denetim/kontrol boyutları ile madde bağımlılığı arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Hem anne hem de baba tutumunda kabul/ilgi boyutu ile madde bağımlılığı arasında doğru orantılı bir ilişki bulunurken, sıkı denetim/kontrol boyutu arasında ters orantılı bir ilişki bulunmaktadır. Aslında ailenin ergenler üzerinde sıkı denetim/kontrol kurmaları onların madde bağımlılığından uzaklaşmasını sağlamak yerine onları madde bağımlılığına daha çok yaklaştırmaktadır. Ailelerin kabul/ilgi tutum seviyelerinin yüksek olması, madde bağımlılığı konusunda olumlu bir çıktı edilmesini sağlamaktadır.

Madde kullanımı ile ilgili yapılan araştırmalarda, bu çalışmada elde edilen sonuçlara paralel olarak aşırı baskıcı ve aşırı ilgisiz aile tutumunun madde bağımlılığının önemli bir öncülü olduğu belirtilmektedir (Ercan, 2006, 76-83). Yapılan başka bir çalışmada ilgisiz olması ile madde bağımlılığı arasında bir ilişki olduğu belirtilmiştir (Baumrind, 1991, 56-95). Görüldüğü gibi, bu çalışmada elde edilen sonuçlar ile literatürde bulunan diğer sonuçlar paralellik göstermektedir.

Madde bağımlılığı açısından en kritik dönem ergenlik döneminde aileler konu hakkında bilgilendirilmeli ve Sağlık Bakanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığı konu hakkında önleyici ve tedavi edici yöntemler geliştirmelidir. Madde bağımlılığını önleyici çalışmaların daha sağlıklı yapılabilmesi açısından, madde kullanımı ile alakalı farklı ve daha büyük örneklerle benzer çalışmalar tekrarlanmalıdır. Bulunduranın ve kullanmanın yasadışı olduğu esrar gibi bağımlılık yapan maddelerin ivedilikle lise öğrencileri için ulaşılabilir olması engellenmelidir.

KAYNAKÇA

- Akferi, S. K., Çakıcı, E., & Çakıcı, M. (2009). Üniversite Öğrencilerinde Sigara-Alkol Kullanımı ve Aile Sorunları İle İlişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, S.10, (40), s.40-47.
- Aydın, H., (2008). Ergenlerin Kişilik Özelliklerinin Stresle Başa Çıkma ve Bazı Özlük Niteliklerine Göre Karşılaştırılmalı Olarak İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Baumrind, D. (1991). The Influence of Parenting Style on Adolescent Competence and Substance Use. *The Journal Of Early Adolescence*, S.11(1), s.56-95.
- Büyüköztürk, Ş., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., Demirel, F., Kılıç, E. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Pegem.
- Çuhadaroğlu, F. (2000). Ergenlik Döneminde Psikolojik Gelişim Özellikleri. *Katkı Pediatri Dergisi*, S.21, s.863-868.
- Demir, N. Ö. (2006). Ailedeki Madde Bağımlılığının Ergenin Sapmış Davranışlara Yönelmesindeki Etkisi: Lise Son Sınıf Gençliği Örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S.23(1), s.119-129.
- Ercan, M. A. (2006). Ergenlerde Madde Kullanımı. *Türkiye Klinikleri Journal of Pediatric Sciences*, S.2(5), s.76-83.
- Erdem, G., Eke, C. Y., Ögel, K., & Taner, S. (2006). Lise Öğrencilerinde Arkadaş Özellikleri Ve Madde Kullanımı. *Journal Of Dependence*, S.7, s.111-116.
- Eskin, M., Ertekin, K., Harlak, H. ve Dereboy,Ç. (2008). Lise Öğrencisi Ergenlerde Depresyonun Yaygınlığı ve İlişkili Olduğu Etmenler. *Türk Psikiyatri Dergisi*, S.19(4), s.382-389.
- Ghods, H. (2010). *Ghods's Drugs And Addictive Behaviour: A Guide To Treatment*. Cambridge University Press.
- Gül, S.K., Güneş, İ.D. (2009). Ergenlik Dönemi Sorunları ve Şiddet. *Sosyal Bilimler Dergisi*, S.11(1), s.79-101.
- Gürçay, E. (2008). *Ergenlerde Madde Bağımlılığı İle Yakınlarından Ayrılma Sorunları Arasında Ki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Hamarta, E., Baltacı, Ö., Üre, Ö. Ve Demirbaş, E. (2010). Lise Öğrencilerinin Utangaçlıklarının Algılanan Anne Baba Tutumları Ve Problem Çözme Yaklaşımlar Açısından İncelenmesi. *Aile Ve Toplum Eğitim Kültür Ve Araştırma Dergisi*; S.6(22), s.73-82

- Karatay, G., & Kubilay, G. (2004). Sosyoekonomik Düzeyi Farklı İki Lisede Madde Kullanma Durumu Ve Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, S.1(2), s.57-70.
- Korsmeyer, P. Ve Kranzler H. R. (2009). *Encyclopedia Of Drugs, Alcohol And Addictive Behavior*. Farmington Hills: Macmillan Reference.
- Newcomb, M. D., Maddahian, E., & Bentler, P. M. (1986). Risk Factors For Drug Use Among Adolescents: Concurrent And Longitudinal Analyses. *American Journal Of Public Health*, S.76(5), s.525-531.
- Ölçüm, H.İ. (2014). *Madde Kullanımı Olan Ve Olmayan Ergenlerin Benlik Saygısı, Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ve Öfke İfade Biçimleri Yönünden Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Palut, B. (2008). Düşünme Stilleri ve Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişki. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.24, s.1-11.
- Sezer, Ö. (2010). Ergenlerin Kendilik Algılarının Anne Baba Tutumları ve Bazı Faktörlerle İlişkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.7(1), s.1-19.
- Simoni-Wastila, L., & Yang, H. K. (2006). Psychoactive Drug Abuse in Older Adults. *The American Journal of Geriatric Pharmacotherapy*, S.4(4), s.380-394.
- Sümer N., Oruçlar Y., Çapar T. (2015). Bağlanma ve Bağımlılık: Kuramsal Çerçeve ve Derleme Çalışması. *Bağımlılık Dergisi*, S.4, s.192-209.
- Sümer, N. Ve Güngör., D. (1999). Çocuk Yetiştirme Stillerinin Bağlanma Stilleri, Benlik Değerlendirmeleri ve Yakın İlişkiler Üzerindeki Etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, S. 14(44), s.35-58.
- Sümer, N. (2018). *Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği*. [Http://Www.Nebisumer.Com/Wp-Content/Uploads/2016/01/Cocuk-Yetistirme-Tutumları.Pdf](http://www.Nebisumer.Com/Wp-Content/Uploads/2016/01/Cocuk-Yetistirme-Tutumları.Pdf)
- Şahin Ş. ve Özçelik Ç. (2016). Ergenlik Dönemi ve Sosyalleşme. *Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi*, S.5(1), s.42-49.
- Tuncer, L. (2007). Cumhuriyet Döneminden Bugüne Madde Bağımlılığı ile Mücadelede İç Güvenlik Ve Milli Güvenlik Faktörlerinin Yeri ve Önemi Üzerine Bir Deneme (Elazığ Örneği). *Yüksek Lisans Tezi*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Uzbay, T. (2009). Beyin Nasıl Bağımlı Olur?. *Türk Eczacıları Birliği Yayını/Meslek İçi Sürekli Eğitim Dergisi*, 21-22, 34-48.
- Yavuzer H. (2005). *Çocuk Psikolojisi*. (28. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yörükoğlu A. (2004). *Gençlik Çağı Ruh Sağlığı Eğitimi Ve Ruhsal Sorunları*. (5.Baskı) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Sosyal Ve Felsefi Eserler Dizisi.